MASARYKOVA UNIVERZITA

Ze2BP_ORP6

Metody regionální geografie – vymezení konceptu region

Obsah přednášky

- ***Koncept regionu***
  - Historický vývoj
  - Základní znaky
- ***Metody vymezování regionu***
  - Regionální klasifikace
  - Regionální hierarchie
  - Regionální taxonomie

Co je to region?

Koncept regionu

- Region = *objekt sociální nebo regionální geografie?*
- Složitý dynamický prostorový systém.
- Vznikl na základě interakcí přírodních a sociálně-ekonomických jevů a procesů.
- Vykazuje určitý typ organizační jednoty, která jej odlišuje od ostatních regionů.

Historické vymezení

- Počátky v antické chorologii.

19. století:

- Svět se skládá z regionů, které jsou ovládány konkrétní svrchovanou silou (*Humbolt*, *Ritter* – 19. století).
- Z latiny – „regere = ovládat“ ⟹ „regio = království, krajina či politické území“.
- 19. století – geografie popisná – popis regionů.
- Deterministický přístup (Humbolt, Ritter).

Historické vymezení

20. století:

- *P. de la Blache* – komplexní pojetí – vývoj posibilismu.
- Idiografické pojetí – popis znaků, které region odlišovaly od ostatních regionů.

- *R. Hartshorne* – prostorová (územní) diferenciace.
- Indeterministický přístup – popírá spojení společnosti a krajiny.

Současnost

- Regiony jsou objektivně existující entity *(Baškovský a Lauk 1990).*
- Idiografický a nomotetický přístup.
- Hodnotí podobné znaky (např. obyvatelstvo, služby, dopravu apod.).
- Region je výsledkem prostorové diferenciace (přírodní, politický, ekonomický, sociální či kulturní přístup).

Region

Obecné vymezení:

- Navzájem se lišící části geo sféry.
- Část geografické sféry, která je vymezená na základě zvoleného kritéria.
- Část geografické sféry, která je menší než celá zájmová oblast výzkumu, ale větší než konkrétní místo.
- Nejlogičtější způsob organizace geografických informací.

(Hagget 1965, Domański 1982, Baškovský a Lauko 1990, Johnson a kol. 2000, Mičian 2007)

Metody vymezení regionu

- Klasifikace
- Hierarchie
- Taxonomie

Klasifikace regionů

Klasifikace regionů

- Klasifikace slouží pro výzkumné účely.
- Rozdělení regionů dle různých kritérií:

1. Odvětvové hledisko
2. Metodologické hledisko
3. Taxonomické hledisko
4. Hledisko formy

Odvětvové hledisko

- Dle odvětví 3 typy regionů:

1. *Fyzickogeografický region (litologické, geomorfologické, klimatické, hydrogeografické, pedogeograf. a biogeograf.)*
2. *Sociálněgeografický region (zemedělské, průmyslové, dopravní, dojížďkové, rekreační, administrativní atd.)*
3. *Komplexní geografický region*

Metodologické hledisko

- K čemu regiony slouží?
- Proč je vymezujeme?

- 3 základní přístupy k regionu *(Dziewoński 1967)*:

1. *Region jako **nástroj** geo výzkumu (statický region)*
2. *Region jako **objekt** geo výzkumu („cílový" region)*
3. *Region jako **nástroj managementu** území (plánovací region)*

MMR, OKBP, Ing. ŽÁDNÍK

Taxonomické hledisko

- Důležitá geografická lokace:

1. *Individuální regiony (vymezeny na základě unikátních a specifických znaků) – mají své neopakovatelné jméno (např. Krkonoše, Valašsko, Jižní Morava)*

2. *Typologické regiony (definovány na základě obecných a typických vlastností (např. národní parky, regiony s hustou železniční sítí, řídce osídlené oblasti apod.)*

Obr. 10.3 Individuální a typologické regiony – konkrétní příklad

a) individuální regionalizace

Kolín hranice a název okresu

b) typologická regionalizace

Zastoupení sektorů NH
(podle podílu zaměstnaných osob):

I.	+	+	–	+	–
II.	–	+	+	–	–
III.	–	–	–	+	+

\+ procentuální zastoupení nad průměrem ČR
– procentuální zastoupení pod průměrem ČR

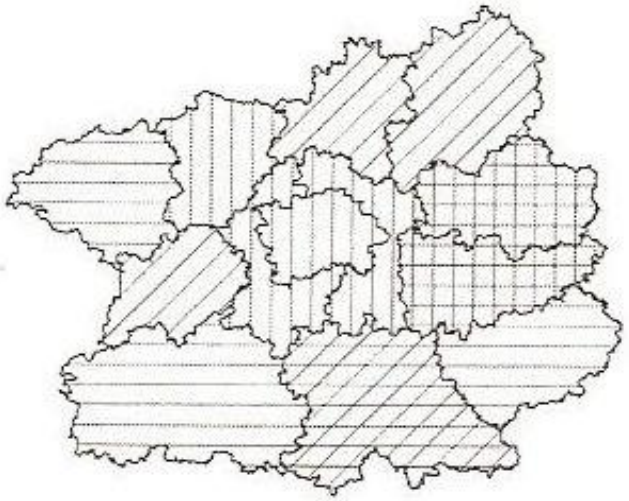

Zdroj: vlastní návrh.

Hledisko formy

- Nejdůležitější vymezení.
- 3 základní typy regionů + až další tři vymezení *(Hagget 1965, Hampl 1971).*

1. *Homogenní regiony (formální, skalární, uniformní regiony)*
2. *Nodální regiony (uzlové, vektorové, funkční, spádové regiony)*
3. *Plánovací regiony (organizační, rozvojové regiony)*

Homogenní region

- Kritérium vymezení platí po celé ploše území!
- Vzhledem ke složitosti geografické sféry se nikdy nejedná o homogenní region.
- Regiony jsou proto „relativně (geneticky)“ homogenní, kvazihomogenní.

- Typické pro FG (geologické, geomorfologické, klimatické, biogeografické vymezené).

- V SG (produkční zemědělské regiony, politické, administrativní celky apod.).

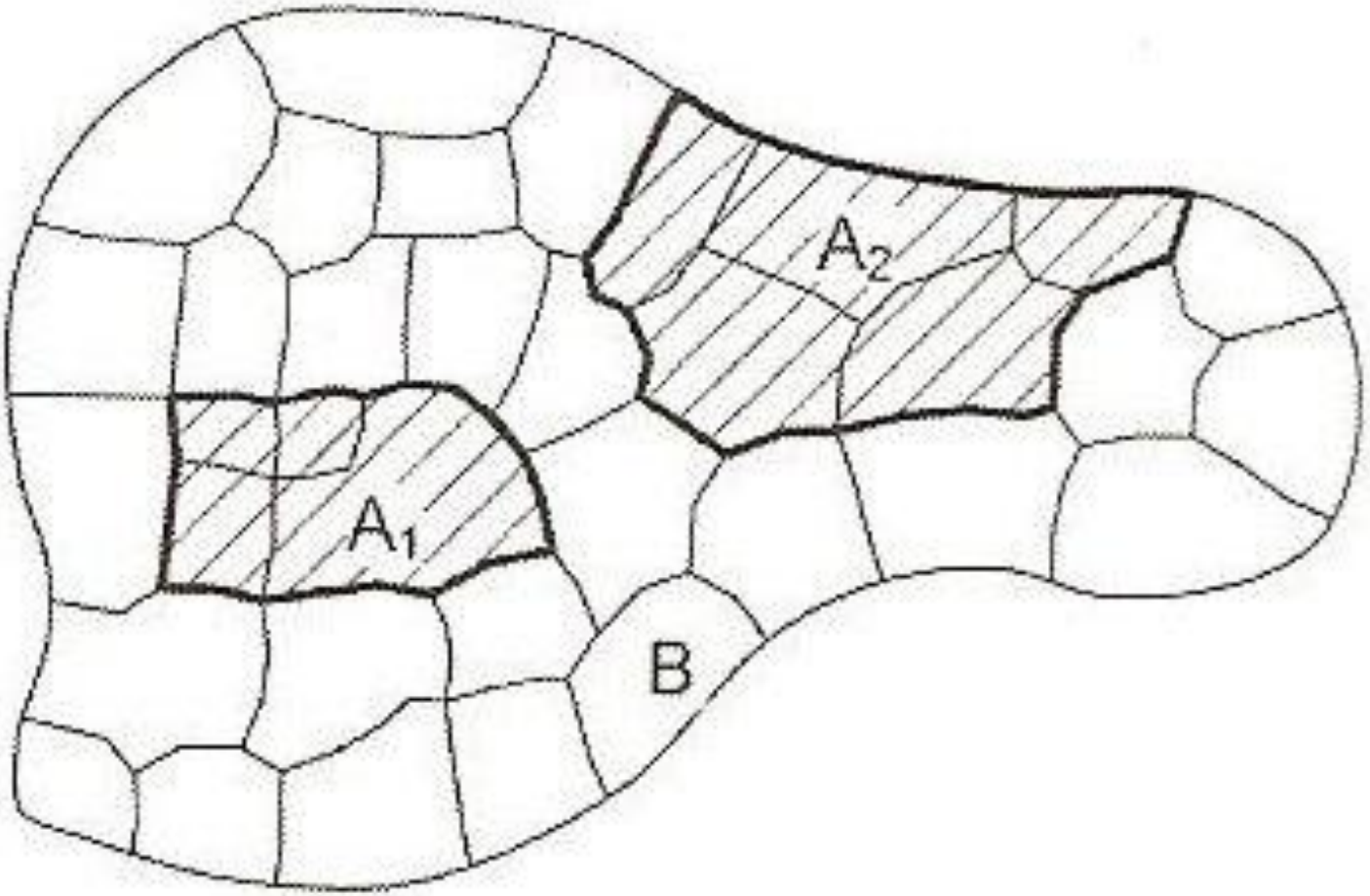

hranice prostorových jednotek

hranice homogenního regionu

hodnota regionalizačního kritéria A (K_A)

Nodální region

- Základem jsou funkční vztahy v území!
- Základem je jádro, kolem kterého je region organizován.
- Vychází z polarizace prostoru.
- Častější v SG (dopravní obslužnost, dojížďka do zaměstnání, spádové regiony nemocnic apod.).
- Založeny na vazbách mezi jádrem a periferií (Thünen 1826, Weber 1909, Christaller 1933, Lösch 1940, Isard 1956).

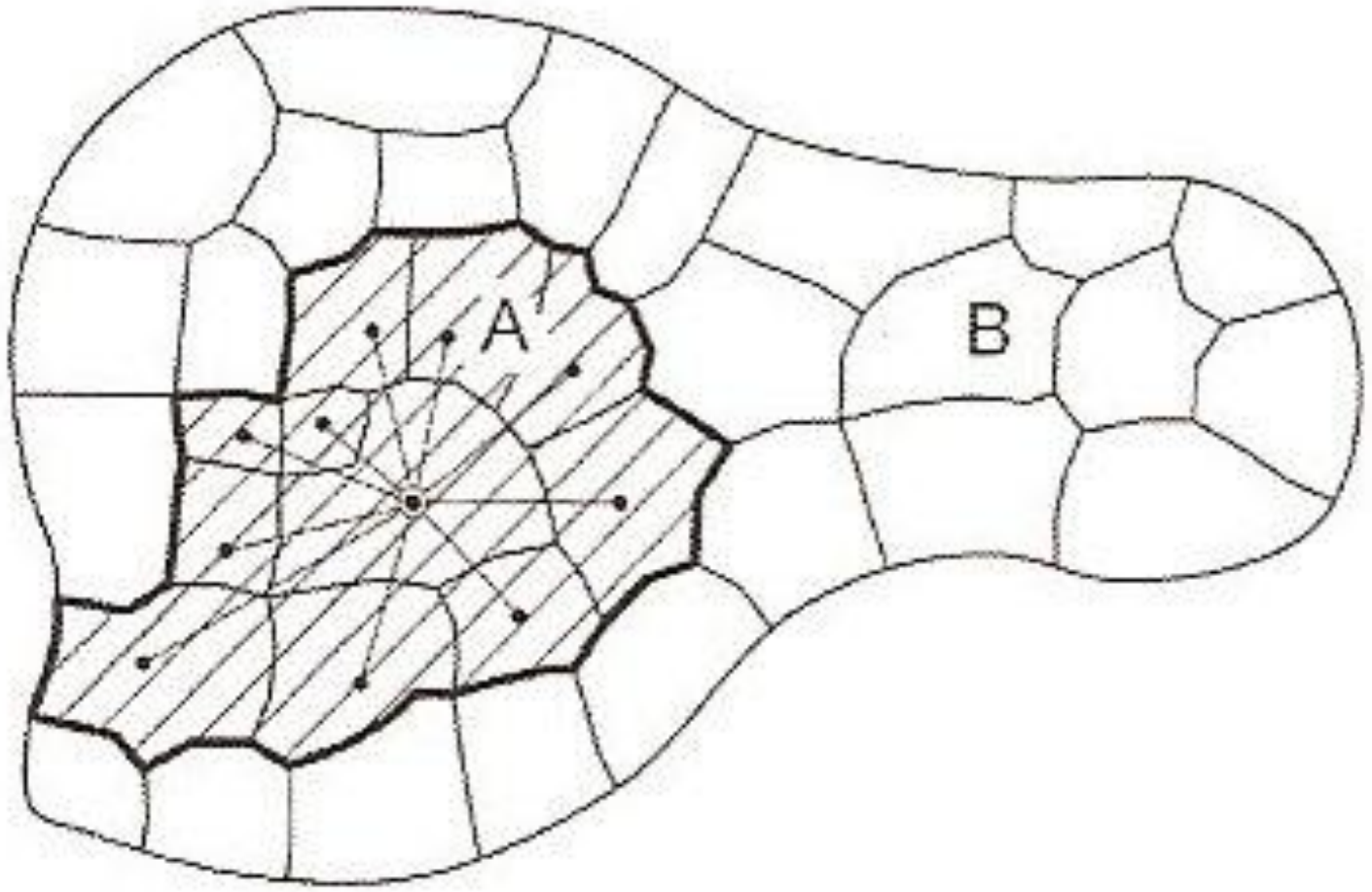

hranice prostorových jednotek

hranice nodálního regionu

prostorová vazba R_A

hodnota vazby regionalizačního kritéria A (R_A)

Plánovací region

- Vymezeny prostorem, pro který plánujeme nové využití, změnu vnitřní struktury, nové funkční řešení, atp. v procesu regionálního a územního plánování.

- Může být homogenní i nodální!

Hierarchie regionů

Hierarchie

- Složitost geo sféry nutí zavedení systému = hierarchické struktury.
- Regiony jsou různé – základní princip ***velikost*** či ***měřítko***.

2 typy:

- *Skladebné (jednotky nižní vytvářejí prostorovou strukturu jednotky vyšší)*
- *Neskladebné*

Hierarchie fyzickogeografická

- Nutné definovat nejvyšší a nejnižší úroveň!

- *Nejvyšší – Planeta Země*
- *Nejnižší – elementární jednotky*

1. Topická (nejnižší úroveň, relativně homogenní – od 0,5 ha do několika km^2)
2. Chorická (relativní homogenita)
3. Regionální (heterogenní)
4. Planetární

Hierarchie sociálněgeografická

- Nutné definovat nejvyšší a nejnižší úroveň!

- *Nejvyšší – Planeta Země*
- *Nejnižší – nejmenší administrativní jednotka, lidský jedinec*

1. Mikroregionální	Jedinec
2. Mezoregionální	Rodina (cenzová domácnost)
3. Makroregionální	Komunita
4. Národní	Lokalita
5. Globální	Region

Příklady hierarchie

- Biogeografické členění ČR:

1. geobiocenóza
2. biochora
3. biogeografický region
4. biogeografická podprovincie
5. provincie
6. biosféra

- Sídelní systém:

1. zóna sídla
2. sídlo
3. spádové území střediska osídlení místního významu
4. okres
5. kraj
6. země
7. stát
8. společenství států
9. antroposféra

0.7 Hierarchická struktura nodálních regionů

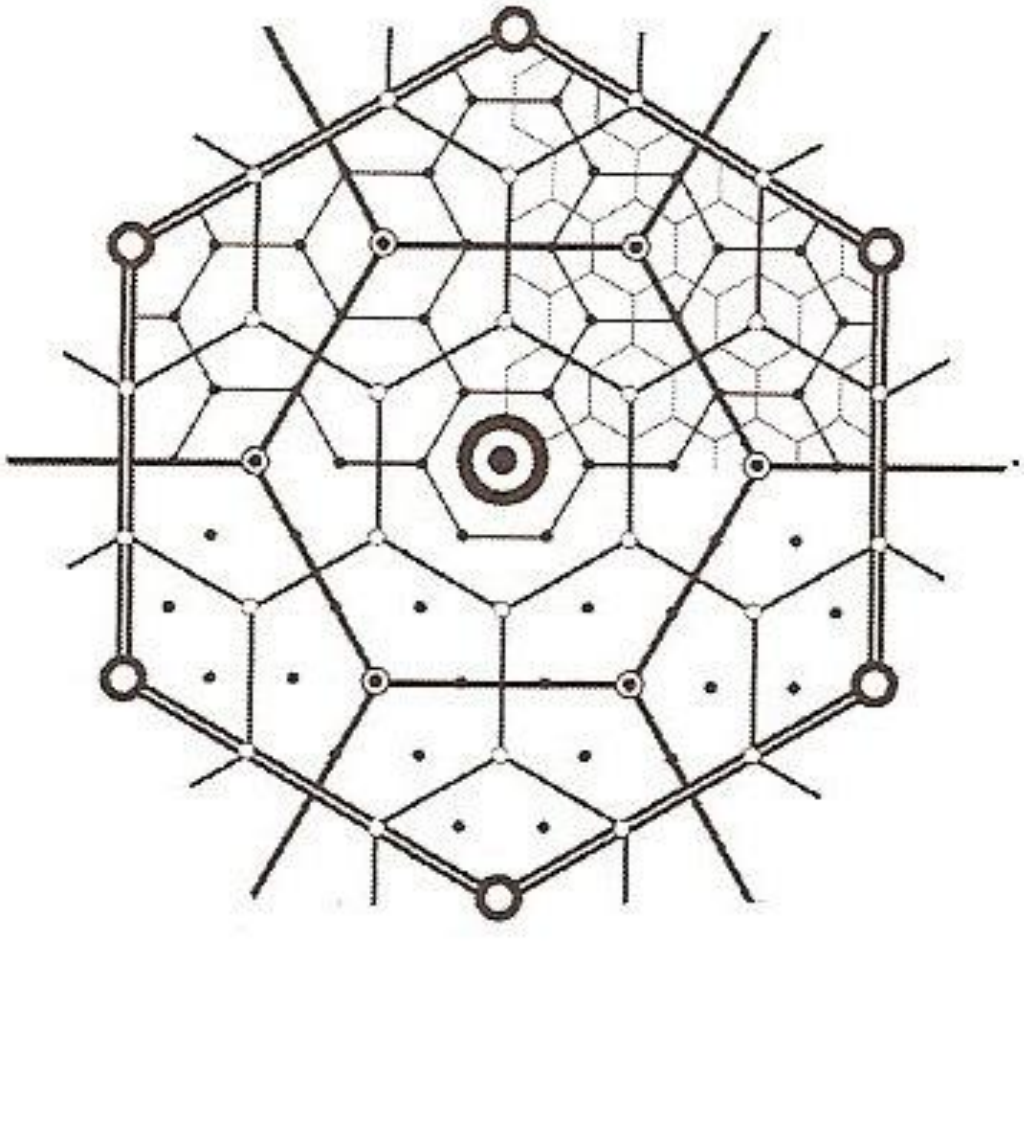

středisko 1. řádu

středisko 2. řádu

středisko 3. řádu

středisko 4. řádu

středisko 5. řádu

hranice obvodu střediska 1. řá

hranice obvodu střediska 2. řá

hranice obvodu střediska 3. řá

hranice obvodu střediska 4. řá

hranice obvodu střediska 5. řá

Zdroj: upraveno podle

Regionální taxonomie

Regionální taxonomie

- Periodizace
  - Uspořádání v čase
- Regionální taxonomie
  - Uspořádání v prostoru
- Klasifikace
  - Uspořádání nezávisle na prostoru a čase

Regionální taxonomie

- Speciální případ **klasifikace** obsahující prostorový aspekt (uspořádání informací v prostoru).
- Slouží k ***diferenciaci nehomogenního prostoru*** a k ***vymezování regionů.***
- Regiony mohou mít různou genezi, velikost, hierarchické postavení, vnitřní strukturu atd.

Regionální taxonomie

- Klasifikace se může uskutečnit dvojím způsobem:
  - ***rozklad množiny na množiny menší*** – na základě přítomnosti nebo nepřítomnosti určitého klasifikačního znaku (znaků), regionalizačního kritéria, který se v dané chvíli a na dané úrovni považuje za podstatné.
  - ***slučování základních (individuálních) jednotek do větších množin*** – na základě shlukovacích procedur.

Regionální taxonomie

- ***V prvním případě*** jsou klasifikační kategorie předem definované, některé z nich však mohou po dokončení klasifikace zůstat prázdné. Tento postup se nazývá ***deduktivní*** (nebo také „od shora dolů"). Postupuje se tedy rozkladem určité kategorie na kategorie menší, teoreticky až k individuální jednotce (individuu).

- ***Ve druhém případě*** jsou kategorie na počátku procedury tvořeny individuálními jednotkami (co jednotka to jedna kategorie), které se slučují do vyšších kategorií. Klasifikace se pak může ubírat různými směry a přizpůsobovat se průběžným výsledkům. Tento postup se nazývá ***induktivní*** (nebo také „ze zdola nahoru").

- V obou případech jsou výsledkem klasifikační procedury ***hierarchie kategorií*** (tříd).

- ***Kategorie*** jsou ***vnitřně homogenní*** a ***mezi sebou heterogenní***.

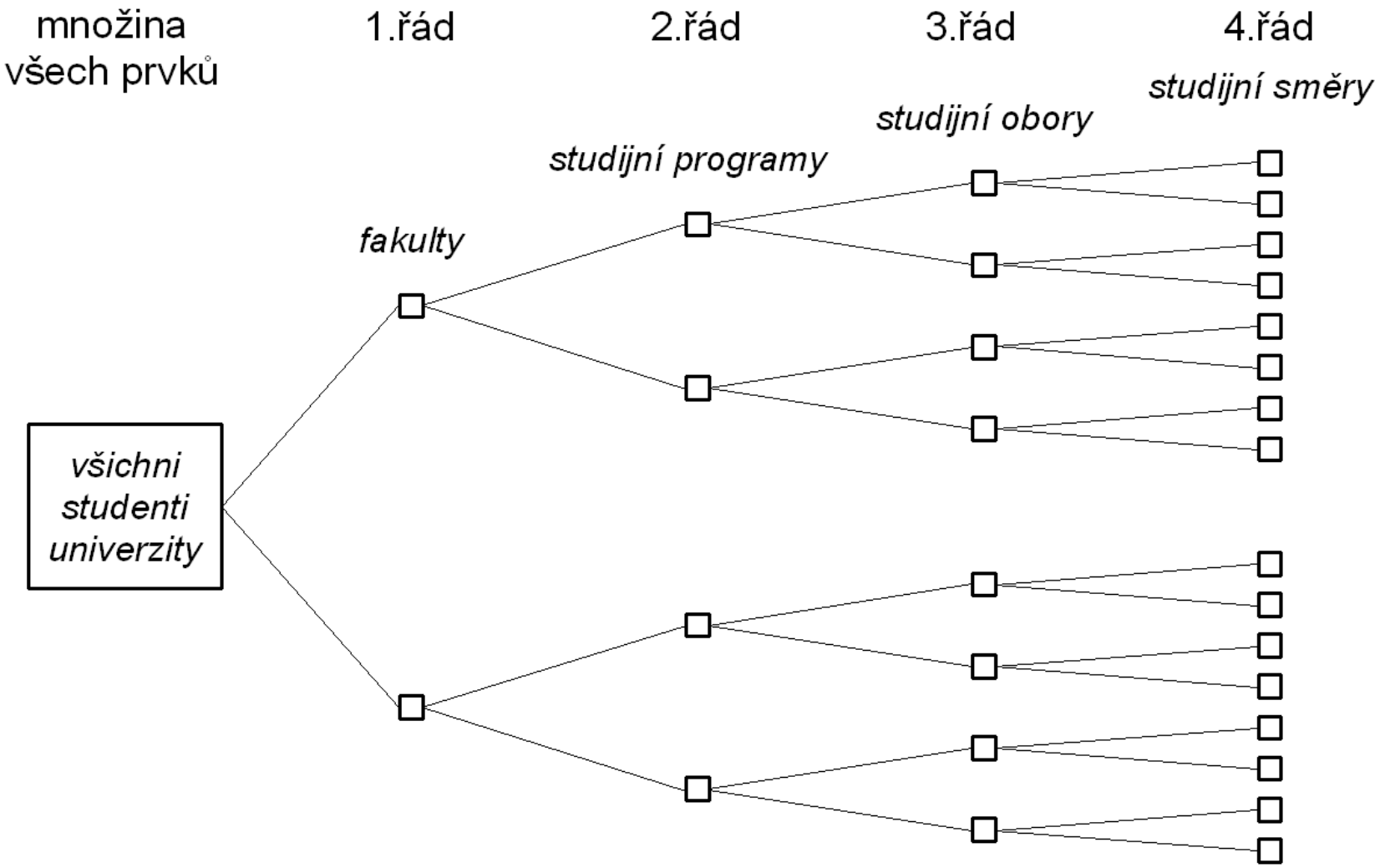
množina všech prvků
1.řád
2.řád
3.řád
4.řád
studijní směry
studijní obory
studijní programy
fakulty
všichni studenti univerzity

Regionální taxonomie

- 50. a 60. léta: základní FG problém, prakticky cíl výzkumu.
- V současné době je její význam především metodologický a metodický.
- Každá práce věnovaná konkrétnímu území musí nějakým způsobem řešit problematiku regionalizace.

Regionální taxonomie

- Regionalizační kritérium = klasifikační znak
- Volí ho ten, kdo provádí regionalizaci
  - Je tedy do jisté míry subjektivní.
  - Je nutné subjektivní momenty co nejvíce potlačit.

- Je vybíráno z vlastností geografické sféry.
- Stavová veličina (u homogenních regionů).
- Spádovost k jádru vyjádřená určitou prostorovou vazbou (u nodálních regionů).

Regionalizační kritérium

- Georeliéf
  - Morfometrické, morfogenetické charakteristiky
- Litosféra
  - Kritéria hornin a jejich vlastnosti
- Atmosféra
  - Makroklimatické, mikroklimatické parametry
- Hydrosféra
  - Kritéria vybrané z povrchových a podzemních vod
- Pedosféra
  - Fyzikální, chemické vlastnosti půdy, úrodnost
- Biosféra
  - Znaky přirozené potenciální vegetace, reálné vegetace, areály land cover

Regionální taxonomie

1. ***Regionalizace***
   - nebo také individuální regionalizace
2. ***Regionální typologie***
   - nebo také typologická regionalizace

- Obě části spolu velice úzce souvisí.
- Ze striktně metodologického hlediska navazuje regionální typologie na regionalizaci!